

ФАКТОР КООПЕРАЦІЇ У ПОЛІТИЧНІЙ КУЛЬТУРІ СКАНДИНАВСЬКИХ КРАЇН

Кирпичник Р. І.,
аспірант кафедри політології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0000-0002-3729-4968
rus97lan@ukr.net

У статті досліджено рушійні сили та чинники формування політичної культури Скандинавських країн в умовах міждержавної кооперації. Досліджено особливості соціально-політичних програм країн Скандинавського регіону. Виокремлено соціальні складові державної політики, що створили політико-економічні передумови для так званої «Скандинавської кооперації». Конкретизовано категоріально-понятійний апарат дослідження проблематики формування політичної культури. З'ясовано сукупну дію об'єктивних та суб'єктивних чинників розвитку політичної кооперації, окреслено їхні перспективи в процесі політичної модернізації, з національними характеристиками кожної країни. Досліджено історичні аспекти розвитку політичної кооперації в умовах воєн, та після воєнного часу. Проаналізовано взаємозалежність між політично-культурними та зовнішньополітичними постулатами на різних історичних етапах. Окреслено перспективи розвитку міждержавної кооперації, та спільне подолання негативних соціальних чинників, таких як наплив мігрантів, зміни клімату. Реформа політики безпеки після приєднання Швеції та Фінляндії до НАТО. Основоположними чинниками реалізації міждержавного кооперування, в більшості виступав фактор виживання так як всі ці країни мають північне розташування, на прикладі Фінляндії до 50х років ХХ ст. мали аграрну економіку, та в різні історичні моменти піддавались агресії з боку більш сильніших сусідів. Проведений аналіз приводить нас до розуміння, що всі ці особливості міждержавної кооперації є історико-політичним результатом, що відрізняє це явище від глобальної тенденції відносин між іншими країнами. В основу міждержавної кооперації було покладено культурну спорідненість, відданість демократичним принципам, повага до національного суверенітету кожної країни. Ефективність даного явища зумовлювалась, розвинутою політичною культурою даних країн. Що в свою чергу, сформувало стали традицію міждержавної допомоги, та спільного вироблення необхідних процесів реагування як на внутрішні так і на зовнішні загрози. Спираючись на великий досвід міждержавної кооперації, найбільш значущі історичні та соціальні події та їхні виклики були подоланні без катастрофічних наслідків для кожної країни.

Ключові слова: політична культура, Скандинавія, кооперація, політичне життя, державна політика.

Постановка проблеми. У зв'язку з російською агресією проти України, світова політика опинилась у скрутному становищі, всі ті принципи на яких будувався світ після Другої Світової війни, були спалювані росією. Сьогодні не тільки Україна, а і весь цивілізований світ зрозумів наскільки ефективною є міждержавна взаємодія яка побудована на принципах взаємоповаги, демократичних цінностей та взаємодопомоги. Як чудовий приклад для нас слугує таке явище як «Скандинавська кооперація» яке зарекомендувало себе як ефективне співробітництво національно споріднених країн, метою якого є взаємна допомога, у вирішенні нагальних як зовнішніх так і внутрішніх проблем, що стоять перед країнами. Дослідженню даного явища у різні часи приділяли увагу такі дослідники як: Алмонда Г., Верба С., Хіманен П., Кастельс М., Інглхарт Р., Ховлетта Д., Мякеля Я., Каспрук В., Кобринь Т. та інш.

Мета статті – аналіз формування основних чинників розвитку міждержавної кооперації Скандинавських країн, державної політики інформаційно-комунікаційного розвитку, розвиток головних чинників формування політичної культури, та її успішна інтеграція в систему кооперації з урахуванням національних особливостей, з метою адаптації окремих елементів та механізмів в умовах Скандинавського соціально-політичного простору.

Виклад основного матеріалу. Політична культура відіграє ключову роль у формуванні та розвитку ідентичності індивіда, спільноти, політичних інститутів та держави. Без її розуміння залишаються не проясненими механізми політичного розвитку суспільства та держави, його внутрішньо-політичні та зовнішньополітичні рішення. Можна припустити, що не інститути формують комунікації в суспільстві, а саме політична культура створює інститути та комунікації. Відповідно, вона лежить в основі всіх політичних рішень, стратегій та заходів. Фокусування дослідників на діяльності інститутів без урахування особливостей політичної культури призводить до логічних помилок і зводить соціально-історичний горизонт досліджень, оскільки явища, що ними вивчаються, є похідними розвитку глибинних процесів. В процесі досліджень в інтерпретації політичної культури найбільшого поширення набув історико-культурний підхід. Культура спільноти, до якої включені всі аспекти взаємовідносин людини з природою на певному просторі, тобто його знання про світ, визначають його ставлення до політики. Звичаї, стереотипи, релігія і навіть міфи відіграють тут чималу роль, вони формують як побутові практики спільноти, а й діяльність його політичних представників. Політична культура нині – одне з найважливіших рушійних сил розвитку державності. Вона відображає існуючі та характерні для населення конкретної території цінності, норми та традиції, тобто весь комплекс суспільних взаємин, комунікації суспільства та влади, погляди та подання населення на суспільно-політичний розвиток держави. Вона визначає механізми взаємодії між суспільством і політичними інститутами.

Скандинавська кооперація базується на географічній близькості, культурній подібності та довгій історії взаємодії та співпраці. Ключовим фактором є подібність скандинавських мов, так як шведська, данська та норвезька мови є взаємо зрозумілими, особливо в письмовій формі. Зазвичай ісландську як давню скандинавську, пов'язують з сучасними скандинавськими мовами, тоді як фінська є зовсім іншого походження, але з історичних і культурних причин усі фіни вивчають шведську мову в школі, так само, як ісландці вивчають датську мову. Інші спільні риси скандинавських суспільств включають лютеранську спадщину, яка серед інших причин сприяла особливо тісним стосункам між державою та церквою. Ці правові та моральні норми, позитивно впливають на те, що скандинави належать до одних з найбільш законслухняних народів у світі. Важливо також те, що скандинавські країни були порівняно недавно індустріалізовані і урбанізовані. Під час фази політичної та національної мобілізації в XIX ст. більшість скандинавських громадян жили в сільській місцевості, і тому селяни отримали велику політичну роль. Демократизація відбувалась мирним шляхом. Найвідомішою спільною рисою скандинавських суспільств є переважання соціал-демократичного стану в суспільстві. Його історичне коріння є предметом гострих дискусій, але зазвичай кажуть, що він походить з класового компромісу, що прослідкував за Великою депресією в 1930-х роках, яка проклала шлях для соціал-демократичного домінування в північній політиці аж до 1970-х років. Але спорідненість північних країн є насамперед результатом довгої історії різноманітності та кооперації. Наполеонівські війни завершили три століття неодноразових конфліктів між імперіями Данії (включаючи Ісландію та Норвегію) і Швеції (включаючи Фінляндію), і ознаменували початок процесу, за допомогою якого в регіоні утворилось п'ять незалежних держав. Зведені до категорії малих держав у Європі, ці північні країни обрали політику миру, ненападу та співпраці (Olesen, 2004).

Вирішальними внесками у створення скандинавської кооперації були політичні рухи середини XIX ст. Спочатку це були ліберальні студентські рухи, які незабаром перетворились на паннаціоналістичні, порівнянню з тими, які в той час поширювались в Німеччині та Італії. Зрештою цей рух зазнав поразки, коли Швеція в 1864 році вирішила не втручатись в датсько-пруський конфлікт за область Шлезвіг. Але більш помірний «нордизм» вижив і поступово перетворився на центральну ідею п'яти країн. Протягом другої половини XIX століття були засновані політичні рухи, які охоплювали широкий спектр волонтерських організацій, профспілок та груп інтересів. Протягом першої половини XX століття це було поступово завершено завдяки більш формалізованій співпраці також на політичному рівні. З наближенням Другої світової війни, північна модель співпраці зарекомендувала себе як еталон демократичної стабільності, на протипагу поширенню авторитаризму в Європі. Але політична співпраця не призвела до військового союзу. В результаті Фінляндія вела дві війни проти Радянського Союзу (1939-40 та 1941-44), тоді як Данія та Норвегія були окуповані нацистською Німеччиною (1940-44). Швеції вдалося зберегти нейтралітет, балансує між своєю лояльністю до сусідів і власної безпеки. Цей різний пережитий досвід визначив шляхи, якими північні країни підійшли до холодної війни. Дискусії про Скандинавський оборонний союз зазнали невдачі, коли норвезький уряд у 1948 році зробив вибір на користь членства в НАТО з Данією та Ісландією. До недавнього членство в НАТО ніколи не було варіантом для Фінляндії через обмеження її зовнішньої політики, які встановив Радянський Союз, а для Швеції нейтралітет став частиною національної ідентичності. Але незважаючи на ці різні позиції, ідеї міждержавної кооперації Скандинавських країн, які позиціонують себе як особливо мирний регіон з унікальними моделями соціального забезпечення виявилася ключовим інгредієнтом у тому, як усі п'ять північних країн позиціонували себе у світі. Ця особливість

була названа «нордичним балансом». Північна рада була заснована в 1952 році, а Рада міністрів Північних країн у 1971. Зовнішню політику та політику безпеки було знято з порядку денного, а дискусії щодо Північно-Європейського Митного союзу (1950-ті) і Північно-економічної зони (NORDEK) (1960-ті) виявилися безрезультатними. Натомість Північна рада та Рада міністрів Північних країн були більш успішними в ініціюванні співпраці у сфері мобільності, соціальних проблеми, мистецтва та культури (Strang, 2016).

Після закінчення холодної війни почали виникати сумніви щодо ідеї окремої північно-європейської економічної зони. Фінляндія та Швеція приєдналися до ЄС у 1995 році, Данія являлась членом з 1973 року тоді як Норвегія вирішила не приєднуватись. Але якщо період з 1995–2005 років відзначився спадом в офіційній політичній співпраці, кооперація прискорювалась в економічній сфері внаслідок глобалізації та європеїзації. Підводячи підсумок, можна сказати, що відчуття нордичної спорідненості є домінуючим фактором у скандинавських країнах. Скандинавці люблять вважати себе належними до групи подібних маленьких північних країн добробуту, які регулярно опиняються поруч одна з одною у різних міжнародних рейтингах, незалежно від того, чи стосуються вони процвітання, прозорості, гендерної рівності чи щастя. Країни Північної Європи все ще люблять порівнювати себе та своє суспільство одна з одною, і частіше за все між ними також існує відчуття дружнього змагання. У той же час слід підкреслити, що кооперація безумовно, не є яскравою частиною політичної дискусії в регіоні. Північне співробітництво ніколи не є предметом передвиборчих дебатів і існує дуже обмежена публічна сфера. У нових соціальних медіа немає очевидного скандинавського виміру. Тим не менш, завжди існує очікування, що політичні та культурні дискусії будуть подібними та, що існує база скандинавська спільнота спільних цінностей.

Країни Північної Європи є добре функціонуючими та висококонкурентними державами добробуту. Високо залежні від експорту, вони також довели, що здатні адаптуватися до технологічних процесів інновації як поштовху до змін. Економічний розвиток після Другої світової війни в основному формував схожу міждержавну лінію незважаючи на різну ринкову орієнтацію скандинавських країн. Уникнувши прямої участі у війні, Швеція довгий час була найзаможнішою економікою. Це провідний виробник кваліфікованих товарів і машин з високим рівнем розвитку сталеварства та лісової промисловості. У 1960-70-х роках Швеція приваблювала багато іммігрантів особливо з Фінляндії (принаймні 500 000 з 4,5 мільйона населення). Дійсно, в економічному плані Фінляндія завжди відставала від інших скандинавських країн, що зумовлювалось історичним та географічними факторами близькості з Російською імперією та Радянським союзом. Але ринкова орієнтація та набагато сильніший в культурно-економічному плані вплив Швеції в кінцевому етапі перемагали негативний вплив східного сусіда. Для Данії сільське господарство завжди було найважливішим сектором економіки, також головним аргументом, що стоїть за членством Данії в ЄС у 1973 році. Іншим ключовим фактором є суднопластво поряд із біотехнологіями та фармацевтикою. Але в цілому економіка Данії менше залежить від великої промисловості. Суднопластво та рибальство традиційно були ключовими для економіки Норвегії, але розвиток гідроенергетики та нафто-газової промисловості набув більшого значення. З нафтовою промисловістю, норвезька економіка з 1990х років значно перевершила своїх північних сусідів. Для Ісландії рибальство залишається найважливішою галуззю, хоча це стало нещодавно доповнюватись інвестиціями в алюмінієву промисловість, та в альтернативні джерела енергії. Внутрішньо скандинавська торгівля коливалася, але завжди була досить значною, як і Швеція серед найважливіших торговельних партнерів для всіх своїх сусідів. Щоправда, експорт у зарубіжні країни, такі як Великобританія, Німеччина та Франція загалом перевищував торгівлю між самими країнами (Stenius, 1997).

Політичні дебати в скандинавських країнах стосуються схожих питань і політичні партії також більш-менш однакові. Є велика соціал-демократична партія і одна дві незначні соціалістичні партії лівого спрямування і група ліберальних, консервативних і аграрних партій. Більше того, протягом останніх років усі скандинавські країни також бачили великий прорив популістських партій з націоналістами на чолі, євроскептицизм та проблема імміграції стоять на порядку денному. Велика кількість партій, представлених у парламенті, сприяла міцній традиції коаліційних урядів (меншості та більшості). Сильна позиція профспілок в веденні переговорів щодо заробітної плати та умов праці є важливою рисою політичного життя Північних країн. Іншою спільною рисою є місцева демократія: муніципальні ради несуть велику відповідальність зокрема за соціальні послуги. Донедавна зберігалась істотна відмінність між скандинавськими країнами щодо НАТО. Особливо Норвегія, Данія та Ісландія є членами НАТО з моменту утворення даного союзу, тоді як Фінляндія та Швеція довгий час залишались нейтральними, але російська агресія щодо України змінила це і ці країни подали заявку на членство в НАТО. Крім того, тоді як Данія (з 1973 р.), Фінляндія та Швеція (з 1995 р.) є членами ЄС, Норвегія та Ісландія залишаються за межами, але є членами Європейської економічної зони (ЄЕЗ). Різні варіанти відображають різну зовнішню політику під час холодної війни, а також різні

ринкові орієнтації країн. З енергетичної точки зору країни Північної Європи покладаються на дуже різні джерела. Норвегія є багатою не тільки нафтою і газом, а й унікальними умовами для гідроенергетики. Фінляндія і Швеція інвестувала значні кошти в ядерну енергетику в 1970-х роках, тоді як Данія нещодавно почала розвивати вітрову енергетику, щоб компенсувати свою залежність від традиційних джерел енергії (Stoltenberg, 2009).

Найфундаментальнішою умовою Скандинавської кооперації є співтовариство безпеки взаємне визнання одна одної як окремих національних держав. Крім цього, є спільна Скандинавська ідентичність (нордизм), яка не конкурує з національною ідентичністю, але додається в регіональний вимір. Північна ідентичність ніколи не була настільки сильною, щоб просувати ідею федерацію, але вона створила ефективну кооперацію, яка переживши багато невдач які і спонукали до інтеграції в загальноєвропейські процеси та співпраці на рівні зі всією Європою, та ніколи не віддаляли країни одна від одної. Додаючи до цього демократичного іміджу в кооперації, можна також вказати на міцну основу у громадянському суспільстві, з добровільними асоціаціями, професійними організаціями та спортивними клубами продовження кооперації – іноді, але не завжди, з фінансовою чи інституційною підтримкою офіційних організацій північного співробітництва. Ступінь участі в транскордонних заходах є високим, а це означає, що північне співробітництво користується сильною громадською підтримкою. Співпраця в офіційних рамках Північної ради (НС) та Північної ради Міністрів (NCM) базується на принципі консенсусу: співпраця здійснюється лише тоді, коли всі за. Відсутність наддержавних амбіцій додає демократичності іміджу Скандинавської кооперації.

Питання регіонального лідерства є делікатним, але можна стверджувати, що Скандинавська кооперація стала найбільш успішною завдяки Швеції як регіонального локомотива. Швеція є найбільшою країною Північної Європи з населенням в 10 мільйонів жителів, що вдвічі перевищує розмір Данії, Фінляндії чи Норвегії і географічно розташована посередині. Крім того, протягом другої половини ХХ століття Швеція на регіональному, якщо не глобальному рівні, сприймалася як лідер і взірць, втілення всіх цінностей (процвітання, соціальної держави, гендерної рівності та міжнародної солідарності), пов'язаних із скандинавським брендом. Все це означало, що троє сусідів були об'єднані близькими стосунками зі Швецією і всім намагались їй наслідувати.

Висновки. Формування Скандинавської кооперації мало глибоке історичне підґрунтя, основний фактор це звичайно національна спорідненість даних народів, їхня сформована відданість демократичним традиціям взаємоповага до національного суверенітету один одного. Не претендуючи на міждержавне утворення у своїй взаємодії, ці країни досягли великого прогресу у спільній діяльності покликаний оперативну реагувати на ті виклики часу, які відбувались в Європі. Варто відзначити великий розвиток політичної культури даних країн, яка стала тим самим рушійним фактором прогресивних змін в середині кожної із них і сформувала політику міцного добросусідства. Всі наведені приклади є як ніколи актуальними і можуть бути інтерпретовані, у нову якісну модель європейської взаємодії після подолання російської збройної агресії проти України.

Курпичнык R. The factor of cooperation in the political culture of the Scandinavian countries

The article examines the driving forces and factors of the formation of the political culture of the Scandinavian countries in the conditions of interstate cooperation. Peculiarities of socio-political programs of the countries of the Scandinavian region are studied. The social components of state policy that created the political and economic prerequisites for the so-called "Scandinavian cooperation" are singled out. The categorical-conceptual apparatus of the study of the problems of the formation of political culture is concretized. The cumulative effect of objective and subjective factors in the development of political cooperation is clarified, their prospects in the process of political modernization are outlined, with the national characteristics of each country. The historical aspects of the development of political cooperation in the conditions of 2 World Wars and after the war are studied. The interdependence between political and cultural and foreign policy postulates at different historical stages is analyzed. The prospects for the development of interstate cooperation and the joint overcoming of negative social factors, such as the influx of migrants and climate change, are outlined. Security policy reform after the accession of Sweden and Finland to NATO. The fundamental factors of the implementation of interstate cooperation were mostly the factor of survival, since all these countries have a northern location, on the example of Finland until the 50s of the XX century. had an agrarian economy, but at various historical moments were subjected to aggression from stronger neighbors. The conducted analysis leads us to understand that all these features of interstate cooperation are a historical and political result, which distinguishes this phenomenon from the global trend of relations between other countries. Interstate cooperation was based on cultural affinity, commitment to democratic principles, and respect for the national sovereignty of each country. The effectiveness of this

phenomenon was determined by the developed political culture of these countries. Which, in turn, formed an established tradition of interstate aid and joint development of the necessary processes for responding to both internal and external threats. Based on the extensive experience of interstate cooperation, the most significant historical and social events and their challenges were overcome without catastrophic consequences for each country.

Key words: political culture, Scandinavia, cooperation, political life, state policy.

Література:

1. Каспрук В. «Скандинавські тигри»: шлях до процвітання і багатства. *Сучасність*. 2006. № 2. С. 96–108.
2. Árnason, Jóhann Pall. Björn Wittrock. «Nordic Paths to Modernity», Oxford: Berghahn Books (2012). 120-177
3. Stoltenberg, Thorvald (2009) Nordic Cooperation on Foreign and Security Policy, URL <http://www.regjeringen.no/upload/UD/Vedlegg/nordicreport.pdf> (accessed 24 September, 2022).
4. Strang, Johan «Introduction: The Nordic Model of Transnational Cooperation» in Strang (ed.) *Nordic Cooperation – A European Region in Transition*, London: Routledge, (2016) 1-26.
5. Stenius, Henrik «The Good Life is a Life of Conformity: The Impact of the Lutheran Tradition on Nordic Political Culture», in Øystein Sørensen and Bo Stråth (eds), *The cultural contradiction of Norden*, Oslo: Scandinavian University Press, pp. (1997) 161–171.
6. Olesen, Thorsten Borring. «The Cold War and the Nordic Countries – Historiographies at the Crossroads», Odense: University Press of Southern Denmark (2004). 117-182

References:

1. Kaspruk V. (2006) "Skandinavski tyhry": shliakh do protsvitannia i bahatstva ["Scandinavian Tigers": The Way to Prosperity and Wealth]. *Suchasnist*, no. 2, pp. 96–108. [in Ukrainian].
2. Árnason, Jóhann Pall. Björn Wittrock (2012) *Nordic Paths to Modernity*, Oxford: Berghahn Books. pp. 120-177 [in English].
3. Stoltenberg, Thorvald (2009) *Nordic Cooperation on Foreign and Security Policy*, Available at: <http://www.regjeringen.no/upload/UD/Vedlegg/nordicreport.pdf> (accessed 24 September, 2022). [in English].
4. Strang, Johan (2016) Introduction: The Nordic Model of Transnational Cooperation, in Strang (ed.) *Nordic Cooperation – A European Region in Transition*, London: Routledge, pp. 1-26. [in English].
5. Stenius, Henrik (1997), The Good Life is a Life of Conformity: The Impact of the Lutheran Tradition on Nordic Political Culture, in Øystein Sørensen and Bo Stråth (eds), *The cultural contradiction of Norden*, Oslo: Scandinavian University Press, pp. 161–171. [in English].
6. Olesen, Thorsten Borring (2004) *The Cold War and the Nordic Countries –Historiographies at the Crossroads*, Odense: University Press of Southern Denmark. pp. 117-182 [in English].

Стаття надійшла до редакції 29.09.2022

Стаття рекомендована до друку 20.10.2022